

*Усаєнко О.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Національний гірничий університет*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ВИКУПУ ТА ВТОРИННОГО РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ВЕНЧУРНИХ ФОНДІВ

Анотація. Проведено дослідження методики бухгалтерського обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів венчурних фондів. Розроблено модель удосконалення бухгалтерського обліку викупу цінних паперів венчурними фондами з використанням аналітичних рахунків, що не тільки підвищить аналітичність обліку, але й допоможе у заповненні відповідних статей Звіту про власний капітал завдяки зменшенню часу на збір інформації.

Ключові слова: цінні папери, венчурні фонди, власний капітал, облік, аналітичні рахунки.

Постановка проблеми. Власний капітал відіграє одну з головних ролей у створенні та розвитку кожного суб'єкта господарювання. Бухгалтерський облік є головним джерелом, де збирається, узагальнюється та систематизується інформація про стан та рух, структуру та динаміку власного капіталу. Також бухгалтерський облік надає інформацію про саме процес формування власності венчурного фонду, обсяг прав учасників, тобто інформацію про формування та використання власного капіталу як фінансової основи діяльності фонду. Така інформація вкрай необхідна для прийняття обґрунтованих та виважених управлінських рішень управлінням венчурних фондів, діяльність яких направлена на реалізацію інвестиційної мети венчурних фондів – спрямування на досягнення вищої за депозити дохідності в короткостроковому періоді та забезпечення захисту капіталу за умов щоденної ліквідності.

Таким чином, для всіх суб'єктів господарювання, особливо венчурних фондів, чия діяльність пов'язана з високим ризиком, мають значення удосконалення методики обліку власного капіталу, у тому числі обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бухгалтерського обліку формування та змін власного капіталу, складових власного капіталу розглядали багато вітчизняних та іноземних науковців, таких як Ж. Рішар [1], Я.В. Соколов [2], І.А. Бланк [3], Ван Хорн, К. Джейли [4], Ю.Ф. Бутинець [5], Г.Г. Кірейцев [6], А. Ганієв [7], Н.М. Ткаченко [8], С.Ф. Голов [9], В.В. Сопко [10], Т.А. Городня [11] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у зв'язку з досить нетривалим часом існування венчурних фондів в Україні в більшості наукових досліджень мало уваги приділено саме бухгалтерському обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів таких фондів. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак, зумовило вибір напрямку дослідження.

Мета статті полягає в удосконаленні методики бухгалтерського обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів венчурних фондів шляхом аналізу існуючої методики. Це допоможе венчурним фондам, які проводять ризикову інвестиційну діяльність, завдяки підвищенню аналітичності обліку отримувати

більш детальну інформацію про формування та використання власного капіталу як фінансової основи діяльності венчурного фонду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Венчурні фонди – недиверсифіковані та закриті інститути спільного інвестування, згідно з чинним законодавством, можуть бути створені у формі корпоративного чи пайового фонду, учасниками таких фондів є власники цінних паперів фондів. Тому методика бухгалтерського обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів повинна відображати облік викупу та вторинного розміщення цінних паперів корпоративного інвестиційного фонду, а також облік викупу та вторинного розміщення цінних паперів пайового інвестиційного фонду.

Венчурний фонд, як і будь-який емітент цінних паперів, має право викупити акції чи інвестиційні сертифікати власної емісії, які є виключно простими та існують у бездокументарній формі, у їхніх власників. Причому такий викуп може здійснюватися емітентом для цілей їхнього перепродажу чи розповсюдження заздалегідь визначеному колу осіб або ж для цілей їхнього анулювання. Згідно із Законом України «Про господарські товариства» [12], венчурний фонд має право викупити цінні папери тільки за рахунок сум, що перевищують зареєстрований (пайовий) капітал. Це означає, що законом виключена можливість придбання акцій за рахунок займаних коштів. Акції чи пайові сертифікати повинні бути розповсюджені чи анульовані у строк не більше одного року. Порядок та строки викупу венчурними фондами своїх цінних паперів, у тому числі порядок подання заявок на викуп цінних паперів, установлюються відповідно до законодавства України. Але регламентом кожного венчурного фонду прописуються певні особливості, а також обставини, за яких учасникам може бути відмовлено у прийомі таких заявок. Так, регламентом ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Граніт – Інвест» установлено [13]:

– строк між списанням (переказом) викуплених акцій на користь Фонду та здійсненням розрахунків у грошовій формі не повинен перевищувати 15 (п'ятнадцять) робочих днів;

– розмір знижки при викупі акцій установлюється КУА та не може перевищувати 25% від розрахункової вартості акцій;

– викуп акцій фонду здійснюється на підставі поданої учасником заявки на викуп акцій фонду, форма якої встановлена чинним законодавством. У заявці зазначається кількість акцій фонду, що пред'являються до викупу.

Регламентом Закритого пайового недиверсифікованого венчурного інвестиційного фонду «ТЕКТ Private Equity FundI» установлено:

– викуп інвестиційних сертифікатів учасників є правом, а не обов'язком венчурного фонду;

– викуп інвестиційних сертифікатів проведення розрахунку з учасником венчурного фонду здійснюється протягом 5 (п'яти) робочих днів із дня письмового повідомлення всіх учасників;

– викуп здійснюється за вартістю чистих активів венчурного фонду в розрахунок на один інвестиційний сертифікат [14].

Діюче законодавство України встановлює порядок бухгалтерського обліку операцій, які пов'язані з викупом, розповсюдженням та продажем акцій чи інвестиційних сертифікатів. Цей порядок передбачає використання вилученого капіталу, який є коригуючим власний капітал венчурного фонду. Тобто вилучений капітал уявляє собою фактичну собівартість цінних паперів власної емісії фонду, викуплених у своїх учасників.

Згідно із Законом «Про інститути спільного інвестування», викуп акцій чи інвестиційних сертифікатів венчурний фонд здійснює по розрахунковій вартості цінного папера на день зарахування таких цінних паперів на рахунок фонду. Для узагальнення інформації про фактичну собівартість викуплених акцій чи інвестиційних сертифікатів передбачено рахунок 45 «Вилучений капітал», а саме:

– рахунок 451 «Вилучені акції» – для обліку викуплених акцій;

– рахунок 453 «Інший вилучений капітал» – для обліку викуплених інвестиційних сертифікатів.

Як було зазначено вище, викуп цінних паперів може здійснюватися венчурним фондом для цілей їхнього перепродажу чи розповсюдженню задалегідь визначеному колу осіб або ж для цілей їхнього анулювання. Таким чином, для підвищення аналітичності обліку на рахунках бухгалтерського обліку пропонується введення наступних аналітичних рахунків:

– 451.1 «Вилучені акції з метою перепродажу»;

– 451.2 «Вилучені акції з метою анулювання»;

– 453. 1 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою перепродажу»;

– 453.2 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою анулювання».

Ведення обліку з використанням запропонованих аналітичних рахунків не тільки підвищить аналітичність обліку, але й допоможе у заповненні відповідних статей Звіту про власний капітал завдяки зменшенню часу на збір інформації.

Так, викуп цінних паперів венчурним фондом буде відображатися в обліку таким чином, як наведено на рис. 1.

Для зарахування цінних паперів венчурного фонду відображається проведення за дебетом запропонованих аналітичних рахунків до рахунку 451 «Вилучений капітал» та кредитом

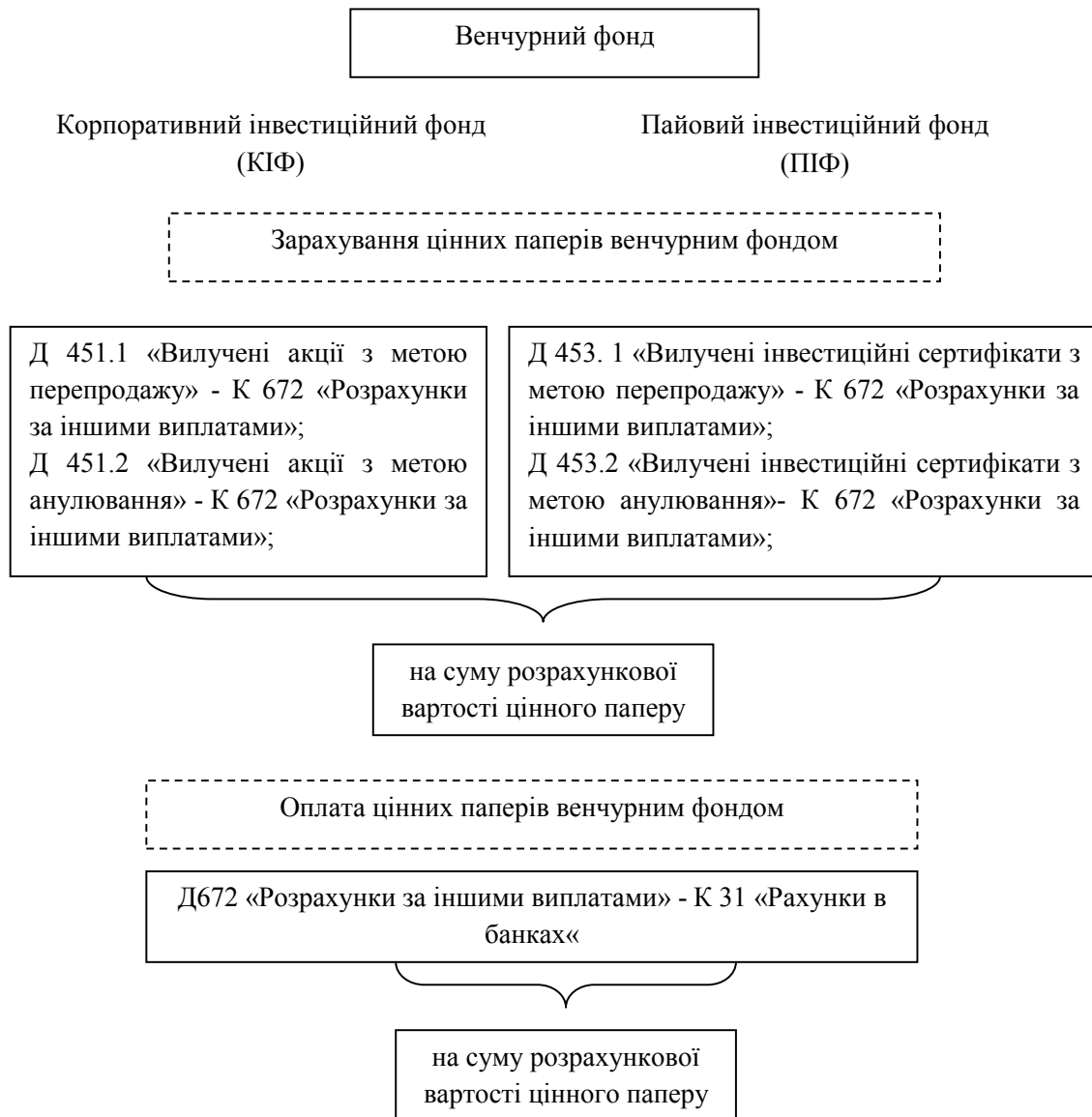

Рис. 1. Модель удосконалення бухгалтерського обліку викупу цінних паперів венчурними фондами

рахунку 672 «Розрахунки за іншими виплатами» на суму розрахункової вартості цінного паперу. Оплату цих паперів венчурний фонд відобразить проведенням: Д 672 «Розрахунки за іншими виплатами» – К 31 «Рахунки в банках» на суму оплати.

Головна задача бухгалтерського обліку вторинного розміщення раніше викуплених цінних паперів полягає у відображенні зменшення розміру вилученого капіталу на суму балансової вартості розміщених вдруге акцій чи інвестиційних сертифікатів венчурних фондів бухгалтерськими проведеннями. Ураховуючи одну з відмінностей венчурних фондів від інших ІСІ в тому, що цінні папери венчурних фондів не підлягають публічному розміщенню, їхнє розміщення відбувається шляхом безпосередньої пропозиції цінних паперів заздалегідь визначеному колу осіб. Згідно з Правилами ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування [15], балансова вартість цінних паперів, що повторно розміщуються, розраховується в залежності від методу, установленого обліковою політикою фонду.

Як зазначає, О.Г. Мендрул, балансова вартість однієї акції є бухгалтерським підтвердженням забезпеченості кожної емітованої акції капіталом акціонерного товариства [16, с. 136]. Балансову вартість однієї акції венчурного фонду можливо визначити за даними фінансової звітності, у тому числі бухгалтерського балансу. Тобто балансова вартість цінного паперу венчурного фонду обчислюється поділом вартості чистих активів фонду на кількість емітованих акцій:

$$BV_{цп} = ЧА_{вф} / Q, \quad (1)$$

де $BV_{цп}$ – балансова вартість цінного паперу венчурного фонду, $ЧА_{вф}$ – вартість чистих активів венчурного фонду, Q – кількість емітованих цінних паперів.

Чисті активи з економічної точки зору втілюють у собі вартість майна фонду, яке вільне від зобов'язань. Проблеми розрахунку вартості чистих активів розглядалися в працях відомих вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, значний внесок здійснили М.Д. Алексеєнко [17], В.В. Сопко [18], В.Ф. Палій [19], В.О. Подольська [20] та ін. У зарубіжних країнах показник чистих активів відомий як *netassets*, або *networth* та є ключовим показником, що розглядається у межах аналізу власного капіталу [21, с. 201]. Вартість чистих активів інститутів спільного інвестування, у тому числі венчурних фондів, розраховується згідно з «Положенням про порядок визначення вартості чистих активів інститутів спільного інвестування» [22], розробленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Визначається як різниця між сумою активів інституту спільного інвестування з урахуванням їхньої ринкової вартості та розміром зобов'язань інституту спільного інвестування.

Після надходження коштів на рахунок венчурного фонду, при вторинному розміщенні акцій чи інвестиційних сертифікатів, після ререєстрації прав власності у бухгалтерському обліку сума вилученого капіталу зменшується на суму коштів, отриману від нових учасників фонду.

У випадку коли цінні папери венчурного фонду розміщуються за ціною вище їхньої балансової вартості (вартості викупу), це відображається проведеннями:

– у корпоративному інвестиційному фонді (КІФ) – Д 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» – К 451.1 «Вилучені акції з метою перепродажу»;

– у пайовому інвестиційному фонді (ПІФ) – Д 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» – К 453.1 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою перепродажу».

Різниця між вартістю викупу та вартістю вторинного розміщення відображається на рахунок 421 «Емісійний дохід» проведенням:

Д 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» – К 421 «Емісійний дохід».

Коли вторинне розміщення цінних паперів відбувається за ціною нижче, ніж вартість викупу цінного паперу венчурного фонду, то в бухгалтерському обліку існує два варіанти обліку цієї різниці, у залежності від існування накопиченого залишку рахунку 412 «Емісійний дохід»:

– якщо існує накопичений залишок рахунку 412 «Емісійний дохід», то проведенням Д 421 «Емісійний дохід» – К 451.1 «Вилучені акції з метою перепродажу» корпоративний інвестиційний фонд (КІФ) відобразить цю різницю. Проведенням Д 421 «Емісійний дохід» – К 453.1 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою перепродажу» ця різниця буде відображена в обліку пайового інвестиційного фонду (ПІФ);

– при відсутності накопиченого залишку рахунку 412 «Емісійний дохід» різниця між вартістю викупу та вартістю вторинного розміщення цінного паперу пропонується відображати проведенням Д 442 «Непокріті збитки» – К 451.1 «Вилучені акції з метою перепродажу» в обліку корпоративного інвестиційного фонду (КІФ). Проведенням Д 442 «Непокріті збитки» – К 453.1 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою перепродажу» – в обліку пайового інвестиційного фонду (ПІФ).

Висновки. Таким чином, проведене дослідження методики бухгалтерського обліку викупу та вторинного розміщення цінних паперів венчурних фондів, дозволило встановити, що облік власного капіталу відіграє одну з головних ролей у створенні та розвитку кожного суб'єкта господарювання, особливо того, чия діяльність пов'язана з підвищенням ризиком. Бухгалтерський облік виступає в ролі головного джерела збору, узагальнення та систематизації інформації стосовно структури власного капіталу, процесу формування власності венчурного фонду, обсягу прав учасників, тобто детальної інформації про формування та використання власного капіталу як фінансової основи діяльності венчурного фонду. Викуп цінних паперів може здійснюватися венчурним фондом для цілей їхнього перепродажу чи розповсюдженню заздалегідь визначеному колу осіб або ж для цілей їхнього анулювання. Таким чином, для підвищення аналітичності обліку на рахунках бухгалтерського обліку пропонується введення наступних аналітичних рахунків:

- 451.1 «Вилучені акції з метою перепродажу»;
- 451.2 «Вилучені акції з метою анулювання»;
- 453.1 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою перепродажу»;
- 453.2 «Вилучені інвестиційні сертифікати з метою анулювання».

Ведення обліку з використанням запропонованих аналітичних рахунків та запропонованої моделі удосконалення бухгалтерського обліку викупу цінних паперів венчурними фондами не тільки підвищить аналітичність обліку, але й допоможе у заповненні відповідних статей Звіту про власний капітал завдяки зменшенню часу на збір інформації.

Література:

1. Ришар Ж. Бухгалтерський учет: теория и практика / Ж. Ришар; пер. с франц. под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 160 с.
2. Соколов Я.В., Пятков М.Л. Достоверный и добросовестный взгляд на бухгалтерскую информацию / Я.В. Соколов, М.Л. Пятков // Бухгалтерский учет. – 2007. – № 5. – С. 52–56.

3. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: [учебный курс] / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр; Эльга, 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin056.htm>.
4. Ван Хорн, Джейли К. Основы финансового менеджмента / Хорн Ван, К. Джейли; 11-е изд.; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2001 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin231.htm>.
5. Бутинець Ю.Ф. Власний капітал в зарубіжних країнах: порівняльний аспект / Ю.Ф. Бутинець // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2002. – № 22. – С. 44–52.
6. Кірейцев Г.Г. Финансовый менеджмент: [навч. посіб.] / Г.Г. Кірейцев. – Житомир: ЖІТІ, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/21874/>.
7. Ганієв А. Капітал акціонерного товариства: принципи формування і оптимізація структури / А. Ганієв // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № № 7–8. – С. 41.
8. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2000. – 784 с.
9. Голов С.Ф. Фінансовий облік / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
10. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посіб.] / В.В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
11. Городня Т.А. Сучасна стратегія управління капіталом підприємства / Т.А. Городня // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18(10). – С. 250–253.
12. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
13. Регламент ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «Граніт – Інвест» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gi.granit-corporation.com/files/Reglament_GranitInvest.doc.
14. Регламент Закритого пайового недиверсифікованого венчурного інвестиційного фонду «ТЕКТ PrivateEquityFund І» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tekt.com/uploads/docs/Regulations_of_Fund.pdf.
15. Правила ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/about_uuib/internal_docs/standards/193880.html.
16. Мендрул О.Г., Шевчук І.А. Ринок цінних паперів: [навч. посіб.] / О.Г. Мендрул, І.А. Шевчук. – К.: КНЕУ, 1998. – 152 с.
17. Алексеенко, М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: [монографія] / М.Д. Алексеенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
18. Сопко В.В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів): [навч. посіб.] / В.В. Сопко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
19. Палий В.Ф. Современный бухгалтерский учет / В.Ф. Палий. – М.: Бухгалтерский учет, 2003. – 792 с.
20. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
21. Кремень О.І. Методичні підходи до розрахунку чистих активів підприємства / О.І. Кремень, Г.П. Філатова // Економічний простір. – 2014. – № 88. – С. 199–206.
22. Положення про порядок визначення вартості чистих активів інститутів спільного інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1444-13>.

Усатенко О.В. Бухгалтерський учет выкупа и вторичного размещения ценных бумаг венчурных фондов

Анотація. Проведено дослідження методики бухгалтерського учета выкупа и вторичного размещения ценных бумаг венчурных фондов. Разработана модель совершенствования бухгалтерского учета выкупа ценных бумаг венчурными фондами с использованием аналитических счетов, что не только повысит аналитичность учета, но и поможет в заполнении соответствующих статей Отчета о собственном капитале благодаря уменьшению времени на сбор информации.

Ключевые слова: ценные бумаги, венчурные фонды, собственный капитал, учет, аналитические счета.

Usatenko O.V. Accounting for purchase and secondary sale of equities issued by venture funds

Summary. The research works aims at improvement of methodology related to accounting for purchase and secondary sale of equities issued by venture funds. Accounting system that includes offered analytical subaccounts and the model of registering equities purchased by venture funds will not only improve information base for decision making, but also support filling the specific graphs in the Equity Report due to the reduction of time needed for data gathering.

Keywords: securities, venture capital funds, private equity, accounting, analytical accounts.